

SESSION 2013

CAPES
CONCOURS EXTERNE
ET CAFEP

Section : LANGUES RÉGIONALES
CATALAN

COMMENTAIRE DIRIGÉ ET TRADUCTION

Durée : 5 heures

L'usage de tout ouvrage de référence, de tout dictionnaire et de tout matériel électronique (y compris la calculatrice) est rigoureusement interdit.

Le commentaire dirigé et la traduction sont à rédiger sur des copies distinctes.

Dans le cas où un(e) candidat(e) repère ce qui lui semble être une erreur d'énoncé, il (elle) le signale très lisiblement sur sa copie, propose la correction et poursuit l'épreuve en conséquence.

De même, si cela vous conduit à formuler une ou plusieurs hypothèses, il vous est demandé de la (ou les) mentionner explicitement.

NB : La copie que vous rendrez ne devra, conformément au principe d'anonymat, comporter aucun signe distinctif, tel que nom, signature, origine, etc. Si le travail qui vous est demandé comporte notamment la rédaction d'un projet ou d'une note, vous devrez impérativement vous abstenir de signer ou de l'identifier.

1e partie

Comentar en català la carta de Josep Sebastià Pons a Carles Grandó.

Els documents annexos són destinats a ajudar, complementar i abonar la reflexió del candidat o la candidata. La carta de Pons ha de ser analitzada a través d'ells, i en particular en la perspectiva de la història literària, intel·lectual i sociolingüística de la llengua catalana..

- **TEXT :**

« Llettra de Josep Sebastià Pons a Carles Grandó », in Maria GRAU, *Les lletres de Josep Sebastià Pons a Carles Grandó*, Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales, vol. C, Perpinyà, 1992, p. 531-532.

Documents annexos :

- **Document 1 :** Pau BERGA, *Revue Catalane*, Tome 3, 1909, p. 100-101.
- **Document 2 :** Josep Sebastià PONS, *Llibre de les set sivelles*, Ed. Selecta, Barcelona, 1973, p. 25.
- **Document 3 :** Edmond BRAZÈS, *Els tres ocells* (1979) in *Obres Completes*, a cura de l'Escola de Català de Ceret, Ed. El Trabucaire, Perpinyà, 2003, p. 265.
- **Document 4 :** Joan Lluís LLUÍS, *El dia de l'ós*, Ed. de la Magrana, Barcelona, 2004, p. 9-10.
- **Document 5 :** Joan Daniel BEZSONOFF, *Un país de butxaca*, Empúries, Barcelona, 2010, p. 56-57.

TEXT :

Lletra de Josep Sebastià Pons a Carles Grandó (ortografia original).

Montpeller, dec. de 1923

Bon company,

Trobareu amb aquesta lletra un retall de l'*Indépendent*. Me sembla que la part final ó conclusió pot esser reproduïda amb més profit. El meu petit article de l'almanac és segurament molt més viu, i la veritable personalitat de Un Tal s'hi mostra amb més relleu. Profitaré d'aquesta ocasió per vos remerciar de lo que heu dit del meu Amor de Pardal ; ne son molt content, sobretot pel nostre editor ; he llegit amb força pler algunes de les vostres poesies, singulartment aquella del pont de Ceret, perquè és airejada, i el firal de les Garrofes, ont hi há notes de color, i lleugeresa, i les poesies m'agraden quan recorden una cosa ben vista i ben entesa. Una de les poesies més encertades del malaguanyat i tant rossellonès Juli Delpont és precisament la de la Fira d'Illa ; les primeres estrofes del seu salut á Valencia, si bé recordeu, son amoroses i de bon llegir. En Juli Delpont pensava en català, tot quan deia era senzill é illuminat per una fe que no s'hi troba en tot cantó. A mí lo que me fa més pena és de viure sempre lluny del nostre terror ; i si bé hi vaig per les vacances á emplenar les dorques per passar la mar, l'aigua dolça me s'afluixa avans de tornar al port.

Entre els projectes de la Colla, és molt interessant el d'apuntar edicions. Si feu una assemblea per Nadal, pot se fer que hí vagi i parlarém d'aquestes coses per que no se refredi pas el dinar. El volum que m'han consagrat en els Poetes d'ara l'he rebut ara fa alguns dies. En Joan Amade ha fet à Montpeller una parladiassa sobre el tema : cançons populars. Vos s'encomana ara com sempre en

JOSEP S. PONS

17 Enclos Fermaud

Document 1 :

Pau BERGA, *Revue Catalane*, Tome 3, 1909, p. 100-101.

L'orthographe catalane moderne
(Système de l'Avenç)

Le Roussillon catalanisant ne saurait se désintéresser du grand mouvement littéraire de la Catalogne espagnole. Quoi que nous pensions de l'antagonisme des langues catalane et castillane, nous nous devons de convenir qu'il est bien difficile de cultiver notre idiome maternel sans se reporter avec regret vers l'époque où il n'y avait réellement pas de Pyrénées, et, une fois le courant remonté jusqu'à cette bifurcation, comment ne pas comparer au petit ruisseau où nous buvons tant bien que mal le superbe fleuve grossissant de jour en jour de l'autre côté des monts ?...

Si une langue peut être une arme servant à lutter contre l'oppresseur, le culte d'une langue plus ou moins dégénérée n'est pas une marque d'antipatriotisme. Les félibres l'ont bien prouvé, le grand Mistral en tête. Il en est d'un idiome comme d'un art : musique, sculpture, peinture. Le temps n'est plus où l'on sifflait Wagner parce que antifrçais. Nous est-il moins aisé d'exalter la France en catalan roussillonnais qu'il peut l'être à certains de maudire en catalan espagnol la tyrannie castillane ?

Aussi faut-il encourager hardiment l'étude du catalan moderne sans hésiter à donner comme modèles des écrivains comme Verdaguer, Guimerà, Costa, Catalá et Maragall. Et, cela faisant, on ne poursuit pas la moindre abdication de notre originalité roussillonnaise. Ces classiques nous remémoreront une langue oubliée et nous en apprendrons les mots, les locutions modernes, qui, pour n'être pas usités chez nous, n'en sont pas moins parfaitement conformes à notre génie. A notre tour, nous apporterons à ce beau patrimoine notre humble contribution avec les formes particulières en usage dans la plaine et les diverses vallées du département.

Voilà ce que nous avons à gagner à faire cause commune avec les catalanisants d'Espagne. Quelques-uns des nôtres l'ont bien compris. Sans parler des regrettés Talrich ou Peprats qui prêchèrent d'exemple en écrivant le catalan de Verdaguer, nous avons vu des compatriotes indiquer les modèles d'une façon plus claire : le Pastorellet a fait, dans sa *Garbera catalana*, une belle place aux maîtres reconnus à Barcelone. Jules Delpont l'a imité dans ses *Flors rosselloneses*. Il ne peut y avoir de meilleure méthode d'enseignement que cet éclectisme qui fait fi des querelles de clocher, à condition toutefois de ne pas attacher trop d'importance à des formes roussillonnaises par trop bâtarde. [...]

Document 2 :

Josep Sebastià PONS, *Llibre de les set sivelles*, Ed. Selecta, Barcelona, 1973, p. 25.

Carta dita de « Garden Birds »

Benvolgut amic S. :

Com voleu que no us excusi d'haver-me deixat tants mesos sense noves, ja que la vostra lletra m'explica tot, els vostres viatges a Anglaterra i a Escòcia, i aquesta malaltia que amb ses crisis sobtades vos a obligat a passar setmanes al llit amb la sola distracció de la lectura ? El que s'ha de justificar som jo i no vós, perquè, segons veig, no us falten les preocupacions i jo puc oblidar les meves. La sola malaltia aparent que tingui és la d'aquesta tardor avançada i definitiva que és la meva edat. Observareu de pas que em faig molta il·lusió, perquè d'un home que un any o dos separen dels setanta hom pot dir que ha entrat de ple en son hivern. De totes maneres, la sensació general que em governa és essencialment tardorencia. Fins me sembla que he viscut gairebé sempre en aquest clima de tardor que ara es manifesta amb més evidència. El vostre ritme de vida, al contrari, és el de l'estiu, com ho demostra la natural extensió de la vostra lletra, la diversitat d'impressions que s'hi pot llegir i la facilitat de la vostra escriptura. Jo no sabria explicar com vós tantes coses ni tan diverses i us diré simplement el que més importa per mi al moment d'ara. Amb el mes d'octubre m'ha tornat el gust d'escriure. No pas poesia. N'he perdut el raig o el secret. La prosa, quan accepta la confiança, és l'equivalent moderat de la poesia. Amb tot, cal que sigui prosa, netament prosa. Ara veig el que és o el que serà el *Llibre de la set sivelles*, el camí que va seguint, i els marges que li assenyalen una direcció. La forma elemental del conte és la que em convé. El conte s'encamina vers la faula i la mitologia. Se preocupa molt més de la vida, del so de la paraula. [...]

Illa, 1954

Document 3 :

Edmond BRAZÈS, *Els tres ocells* (1979) in *Obres Completes*, a cura de l'Escola de Català de Ceret, Ed. El Trabucaire, Perpinyà, 2003, p. 265.

He consignat en francès i de dia en dia els diversos esdeveniments que he viscut des que he estat incorporat al servei militar, com també les impressions que he sentit tant a Tunísia com durant els anys de guerra.

A aquella època, no posseïa ni una unça de català bé que els meus primers versos van descloure a les trinxeres de Verdun, composts amb els rudiments que jo m'enginyava a expressar abans de l'edició del diccionari i de la gramàtica de Pompeu Fabra.

Havent ja omplert un carnet en el qual puc documentar-me, a despit d'un gargot de caràcters escrits amb llapis, jo anava completant-lo amb un altre del qual els alemanys es van apoderar amb tot el meu forniment. La sort de transportar un oficial crivellat de bales de metralladora m'estalvià d'ésser presoner.

Què se n'ha fet d'aquell carnet? Bé que n'estic desproveït, gràcies a Déu puc encara recordar de memòria les batalles a les quals he participat. No tenen gaire importància alguns detalls que he pogut oblidar.

Jamai els músics de la banda militar del quart regiment de zuaus, on jo tocava l'oboè solo, no han estat considerats com els que qualificaven d'emboscats, és a dir apartats de dany. Desproveïts d'arma defensiva o mortífera, si no derisòriament protegits d'una creu blanca al braçal, segons una convenció internacional que no era respectada; d'un sabre arcaic, anomenat escapçacols, mantingut amb un cinturó que sosté dues cartutxeres que jo utilitzava com a portapipes. Ni cap pensament d'estabornir l'enemic a cops de la llitera que compartíem a quatre per a l'evacuació dels ferits.

Mes quan tornàvem del front, amb l'instrument recuperat, la música asserenava els esperits eixordats pel bombardeig i encomanava vigoria a les cames mentre la tropa desfilava pels carrers al ritme de *La Madelon*.

Us diré doncs, amb franquesa, que no he mort cap enemic bé que els alemanys em podien matar mil vegades. He complit el meu deure amb coratge i també amb la por de deixar la carcanada. Arriscant a cada instant la meua vida, a quants ferits l'he salvada! Molts d'ells m'han planyut enmig dels perills que em calia afrontar sobretot quan jo era designat per a sortir de la trinxera al senyal de l'atac.

Alabat sigui Déu d'haver-me donat l'endurança per retrobar la salut després d'una profunda ferida i, a despit de la cremor dels gasos, d'haver acomplert el miracle de sortir-me indemne d'aquesta destrossa humana.

Document 4 :

Joan Lluís LLUÍS, *El dia de l'ós*, Ed. de la Magrana, Barcelona, 2004, 9-10.

Bernadette Boher entra en aquesta història mentre dorm i somia. Dorm i somia, i a l'encop prova de despertar-se. Li sol passar, quan es deixa anar a migdiades supèrflues, untades d'avorriment més que de fatiga. Sap que somia i que fa massa estona que dorm, llavors intenta despertar-se... És clar, l'esforç forma part del somni i durant cinc o sis segons li és difícil destriar cap a quin món ha reprès consciència, el món del son o el món del somni.

Avui, l'ajuda Robinson Crusoe. Mentre cantusseja « Jumping Jack Flash », i sense treure's les ulleres negres, s'ajup per entaforar el cap a l'ull d'una guillotina. Bernadette no té temps de veure l'esquitx de sang, el *txaacc* de la fulla que cau la desperta de cop, i la deixa amb el cor bategant de pressa. És així com abandona la multitud d'orenetes que piulaven per exigir execucions més lentes.

Contenta d'haver-se despertat abans que també la conduïssin al cadafal, atribueix a l'espant aquesta eixida tan brusca del somni, abans de recordar que coneix el so de la guillotina, per haver-lo sentit sovint a dues passes del sofà damunt del qual s'havia adormit. S'alça un xic per verificar que efectivament ha integrat en el somni el soroll de la fulla del fax tallant paper. Amb el cap entre les mans, es queda asseguda prop de dos minuts per fer fugir els últims records de l'execució i per retrobar l'ambient somort de la seva sala d'estar. Abans de mirar el full, va fins a la cuina i es passa aigua freda per la cara, tal com fa sempre quan es desperta, per desembotir-se els ulls. Se li inflen i envermelleixen tan bon punt s'adorm, encara que sigui per un cluc de deu minuts. Li deu venir d'un besavi gripau.

Document 5 :

Joan Daniel BEZSONOFF, *Un país de butxaca*, Ed. Empúries, Barcelona, 2010, p. 56-57.

Un matí el padrí va entrar a la meua cambra, exaltat, alçant el puny. Acabava de llegir al diari que en Cayrol presentava el seu darrer disc. Havent dinat vam córrer a Espirà de l'Aglí. El poeta tenia els mateixos bigotis que a les fotos, però no portava la barretina. Me va demanar com me deia. Li vaig respondre en francès perquè me feia vergonya xampurrejar el català davant d'un home que el sabia tan bé. Encara tinc el seu disc amb la dedicatòria. « Per Joan-Daniel, un català perdut a Canes que ha perdut la catalanitat »...

M'agradaven tant els monòlegs d'en Cayrol, que els vaig fer sentir a la padrina.

A Ceret la cirera fa penjols de carmí
i a Espirà tothom s'enganya de camí.
D'ençà que els Jaumets han fugit dels parrals
sus de les votures maduren els verbals
i sense por de fer una bona barreja
vull dir el gust únic de les peres d'Osseja.
De Vernet dels banys us farà tastar les pomes
i de Baixàs, l'art de saber gastar bromes,
tret del burro que fan amb mitges amb Pià :
tenen històries d'antes d'ahir fins a demà.
Quan dins del tren us heu ben marfat les calces,
que, el cor content, veieu traucar el fort de Salses,
la cosa que se us clava el més fort a l'ull
ja tothom sap que és la torre de Talteüll.
A Trullars em fa por que se'n sapiguin mal
si parli del Chasselas i no del carnaval ;
i a Maurí, país de sol i de gran passatge,
em traurien els ulls si no parlés del Garnatxa.
Anxoves a Cotlliure, a Ribesaltes moscat,
al Voló, taps de siure, a Illa el mercat,
a Torrelles, que no tenien especialitats,
ara cultiven escandinaus despullats
que de la vergonya han tirat baix la barrera
i t'ensenyen tan bé el davant com el darrere.
Mes ja sabeu que tot, un dia o l'altre s'acaba.

Sentint les expressions del català normatiu inusitades al Rosselló, la padrina Lucienne va dictaminar :

- Això és espanyol !

Jo sabia castellà i veia que la padrina anava equivocada. La van molestar els acudits verds d'en Cayrol.

2e partie

Traducció en francès d'un text en català i/o traducció en català d'un text en francès.

Versió

Jesús MONCADA, *Camí de sirga*, Edicions de la Magrana, Barcelone, 1988 (10e éd., 1992), p. 12-13.

Les primeres vermellors de l'alba van pujar al mur que vorejava l'Ebre des dels llaüts amarrats en els molls silenciosos i s'enganxaren lentament a les textures aspres de les cases arraulides al vessant de la serra dominada pel castell. A la claror del dia, sempre li costava penetrar en el garbuix de carrers i carrerons. La població havia viscut prop d'un segle entre mines de lignit i la pols del carbó se li havia adherit igual que un pell d'ombra; els edificis, on les emblanquinades resultaven efímeres, la gent, fins i tot els rius, sempre solcats per vaixells negres i amb les entranyes enfosquides pel carbó perdut en els naufragis, semblava haver agafat la mateixa patina. A la fi, però, com els altres matins, la llum, que se li empal·lidien les primeres rojors, va anar buidant la tenebra: l'antiga, decrepita, entranyable i sovint maleïda baluerna va eixir, ocre i negra, de la nit.

Els carrers van començar a omplir-se d'una vida intensa encara que provisional. Ara bé, contràriament al que havien d'afirmar en el futur amb tant dramatisme els testimonis recollits per la crònica, el fet de les onze del matí passà desapercebut quasi a tothom. La vila no quedà en suspens, els cors no deixaren de bategar; el soroll no es va estendre com un redoblament fúnebre per carrers i places, no va ressonar per la vall de l'Ebre ni per la ribera del Segre ni pels molls silenciosos ni per les mines mortes, com una anunci de malesa. Va ser un tro breu en una vila tan acostumada a sentir les barrinades de les mines que no va parar-hi esment.

Escamparen altres falòrnies les quals, curiosament, donat que eren tan falses com les primeres no foren recollides pel cronista anònim. Tanmateix també formaven part de la teranyina espessa amb què molts vilatans provaven d'ofegar la quera de la mala consciència. En el fons, aquesta era la justificació secreta de la crònica, el que la feia ser acceptada com a bona per la majoria del personal que visqué els esdeveniments.

Tema

Alexis JENNI, *L'art français de la guerre*, Editions Gallimard, 2011, p. 48-49.

J'avais sursauté et m'étais levé du même geste. Avant même de la voir j'avais aimé sa façon de parler, son accent d'outre-mer, le tragique de sa voix. Une femme s'avança vers nous, très droite, très sûre de ses pas, la peau recouverte d'un fin réseau de rides comme de la soie froissée. Elle avait le même âge que Salagnon et se dirigea vers moi en me tendant la main. Devant elle je restai immobile et muet, les yeux fixes et la bouche ouverte. Nous nous serrâmes la main car elle me tendit la sienne, et j'eus la surprise de son contact très doux, direct et charmant, rare chez les femmes qui souvent ne savent pas serrer la main. Elle rayonnait de force, cela se sentait à sa paume, elle rayonnait d'une force juste, qui n'était pas empruntée à l'autre sexe mais avait la couleur de la pleine féminité.

« Je vous présente mon épouse, Eurydice Kaloyannis, une Judéo-Grecque de Bab el-Oued, la dernière de son espèce. Elle porte mon nom maintenant, mais je continue d'utiliser celui sous lequel je l'ai connue. Je l'ai écrit tant de fois, ce nom, sur tant d'enveloppes, avec tant de soupirs, que je ne peux plus penser à elle autrement. Le désir que j'ai d'elle s'appelle de ce nom-là. Et puis je n'aime pas que les femmes perdent leur nom, surtout que le sien n'a pas de descendance, et j'honorais fort son père malgré tous nos différends, sur la fin ; et surtout, Eurydice Salagnon, ça sonne plutôt mal, vous ne trouvez pas ? On croirait une liste de légumes, cela ne rend pas hommage à sa beauté. »

Oui, sa beauté. C'était cela ; juste cela. Elle était belle, Eurydice, je l'ai su aussitôt, sans me le dire, ma main dans la sienne, mes yeux dans ses yeux, immobile, bête et muet, cherchant mes mots. La différence d'âge brouille les perceptions. On croit n'être pas du même âge, on croit être loin, alors que nous sommes si proches. L'être est le même. Le temps s'écoule, on ne se baigne jamais dans la même eau, les corps se déplacent dans le temps comme des barques au fil de l'eau. L'eau n'est pas la même, jamais la même, mais les barques si éloignées les unes des autres ignorent qu'elles sont identiques ; juste déplacées. À cause des différences d'âge on ne sait plus juger de la beauté, car la beauté se ressent comme un projet : est belle celle que je peux désirer embrasser. Eurydice avait le même âge que Salagnon, et une peau qui avait cet âge, et des cheveux qui avaient cet âge, et des yeux, des lèvres, des mains qui ne disaient rien d'autre.